

Özbek Masallarındaki Kötücül Unsurlar Üzerine Bir İnceleme*

Erhan SOLMAZ^{1*}, Zehra AKILMAK²

1Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, erhan.solmaz@usak.edu.tr. ORCID: 0000-0003-4842-4614.

2 Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, zehraakilmak@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6573-6225.

*Sorumlu iletişim yazarı: erhan.solmaz@usak.edu.tr

Özet

Bireyin kurgusal anlamda mitik anlatılardan sonra yarattığı ilk edebi verimlerden olan masallar aynı zamanda Türk sözlü geleneğinin de önemli bir yaratmasıdır. Var ile yoğun, güzel ile çirkinin, zengin ile fakirin, akıllı ile aptalın mücadelesinin anlatıldığı masallarda dinleyici kitlesini ağırlıklı olarak kadınlar ve çocuklar oluşturur. Konu bakımından oldukça çeşitli olan masallar yapıları itibarıyla da nesir ağırlıklı yaratılmalardır. Türk masallarının en temel işlevi eğitmek ve eğlendirmektir. Olağanüstülük paydasında zamanın, mekânın ve şahısların bulunduğu masallar bizlere düş dünyamızda yaşamayı istediğimiz evreni sunar. Bu evrenin de temel yasası, iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırılmasıdır. Bu bakımdan kötülük ve kötücül unsurlar masal dünyası için vazgeçilmezdir. O hâlde "Kötü nedir? Kötülük nasıl başlar? Sınırları nelerdir?" gibi soruların cevabı masal dünyasının anlaşılması, kültürel arka planının tanınması için oldukça ehemmiyet kazanmaktadır. Bu bağlamda biz de bu çalışmada Türk dünyasının sözlü ve yazılı kültür merkezlerinden birisi olan Özbek sahasını ele aldık. Buradaki temel sebebimiz de Özbek Sahasında masal ve kötülük üzerine bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Dolayısıyla pek çok masal metnindeki kötülük unsurlarını görmemize imkân verecektir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları çerçevesinde de Özbek sahasındaki masalları kötülük unsurları boyutuyla irdelemek istiyoruz. Çalışmamızda önce masal hakkında bilgi verip ardından Özbek sahası masal çalışmalarından bahsedeceğiz. Ardından da Özbek sözlü geleneğindeki bu masallardaki kötülük unsurlarını tasnif edip yine masallardaki "Kötünün sınırları ve işlevi neler?" sorularına cevap arayacağız.

Anahtar Kelimeler: Özbek sözlü geleneği, bellek, masallar, kötülük, kötülük unsuru.

A Review on Evil Elements in Uzbek Tales

Abstract

Folktale, which are one of the first literary products created by the individual after the mythical narratives in the fictional sense, are an important work of the Turkish oral tradition. The audience is predominantly women and children in the tales where the struggle between the available and the absent, the beautiful and the ugly, the rich and the poor, the smart and the stupid are told. Tales, which are quite diverse in terms of subject, are prose-based creations in terms of structure. The most basic function of Turkish tales is to educate and entertain. Tales where time, place and people meet on the denominator of the extraordinary present us which little universe we want to live in our dreams. The basic law of this universe is that the good ones are rewarded and the bad ones are punished. In this perspective, evil and malicious elements are indispensable for the folk tale world. The answers that questions like "So what is bad? How does evil begin? What are the borders?" are gained importance to teach about story background. In this context, in this study, we discussed the Uzbek field, which is one of the oral and written cultural centers of the Turkish world.

Our main reason here is that there has not been a study on fairy tales and evil in the Uzbek field. Therefore, it will allow us to see the elements of evil in many fairy tale texts. Within the scope and limitations of the study, we want to examine the tales in the Uzbek field with the dimension of evil elements. To begin with, we will give information about the fairy tale and then we will talk about the Uzbek field tale studies. In conclusion, we will classify the elements of evil in these tales in the Uzbek oral tradition and asked "What are the limits and function of evil?" and we will seek answers to our questions.

Key words: Uzbek oral tradition, memory, fairy tales, evil, element of evil.

1 Giriş

1.1 Masal tanımı

Var ile yok arasındaki macerayı usta bir anlatıcı aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktaran masallar, sözlü geleneğin başından bu yana varlığını sürdüren, hemen her konuyu bünyesinde barındıran, olağanüstülükler içeren ve hemen her yaşa hitap eden bir sözlü anlatı türüdür. Herhangi bir inandırma amacı gütmeyen masallar, mitlerden sonra ortaya çıkmışlardır ancak tanrısal kavramı masallar içerisinde yer almaz. Masal kahramanları normal insanlardır. İnsanlar, masallarda gündelik hayatta yapmadıklarını yapacak dünyaları yaratırlar.

* Bu çalışma Kocaeli Üniversitesi tarafından 28-29 Mayıs 2021 tarihinde düzenlenen I. Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş genişletilmiş halidir. Ayrıca bu çalışma 1. yazarın danışmanlığında Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir

En basit tanımıyla Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde masallar: “1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların ve tanrıların başından geçen olağandışı olayları anlatan hikâye; 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.” olarak geçer. (Türkçe Sözlük, 1998: 1950)

Anadolu sahasında bu tür için tercih edilen kelime “masal”dır ve bu kelimenin kökeni Arapçadır. Divanü Lügat’it- Türk ‘te “ödkünç” diye geçer. “Çağatay Türkleri masala ‘tumtak’, Kerkük Türkleri ‘masal’, Azeriler ‘nağıl’, Teleüt Türkleri ‘çerçok’, (Ketene, 1990: 19), Kosova ve Balkan Türklerinde ‘masal’ (Kuzay Demir, 2019: 2), Türkmenler “erteği” (Sakaoğlu, 2002b: 270); Özbekler “ertek” (Fedakâr, 2011: 62); Kazaklar “erteği” (Alptekin, 2003:13); Kırgızlar “cöö comok” (Karadavut, 2006:3); Yakut Türkleri tarafından “kepsen” (Duranlı, 2010: 16); Altay Türkleri “çörçök” (Dilek, 2007:25) terimleri ile masal türünü karşılamaktadırlar.

Masal türünden bahsederken akla gelen ilk isimlerden biri olan P. N. Boratav masalları: “Nesir olarak söylenmiş; dini ve büyüsel inanışlar ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisi olmayan ve anlattıklarına dinleyiciyi inandırma iddiası bulunmayan kısa bir anlatıdır” (2013: 85-90) şeklinde tanımlayarak masalların yapı ve şekil özelliklerine vurgu yapmıştır.

Saim Sakaoğlu’na göre ise: “Masallar, kahramanlarının bazılarının hayvanlar bazılarının da tabiatüstü varlıklar olduğu, masal dünyasına ait bir ülkede yaşanan olayların anlatıldığı, hayal mahsulü olan ancak dinleyicileri inandırabilen sözlü anlatım türüdür” (2002a: 1-2). Bu tanımlamada masalın daha çok konu-içerik özelliklerinden bahsedilmiştir.

Elâzığ masalları üzerine çalışan Umay Günay ise masalı, “Masallar en yaygın kabule göre masal mantığı denilen belli bir düzen içinde anlatılan hayat hikâyeleridir. Bu hayat hikâyeleri umumiyetle yaşadığımız dünyadan farklı bir dünyayı dile getirir ve imkânsız gerçekleştirerek, kahramanları neticede mutlu kılar, dinleyenlere ümit verir.” şeklinde tanımlar. (Günay, 1992a: 109). Bu tanımda Günay, masalın işlevi üzerine daha çok vurgu yapmıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi için hazırlanan “masal” maddesinde ise yine masalların yapısal özelliklerine değinen ve bir bakıma konusunun ne olabileceği hakkında fikir uyandıran Bilge Seyidoğlu: “Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘Bir varmış, bir yokmuş.’ gibi, kişi bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yediler, içtiler, muratlarına erdiler.’ Yahut ‘Onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana.’ gibi, belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan, bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.” ifadelerini kullanmıştır (1985: 149).

“Denizli Masalları” üzerine çalışma yapan Mustafa Arslan ise masalı: “Resmi olmayan bir ortamda ve günlük yaşama ilişkin mekânlarda, farklı kabiliyetlerdeki profesyonel olmayan anlatıcılar tarafından, kendine has hazırlanış mekanizmasıyla oluşturularak, gelenekle içselleşmiş kurallara bağlı ve sade bir anlatım tekniğiyle, farklı özelliklere sahip dinleyicilere, söz dışında başka bir iletme vasıtası kullanmaksızın anlatılan; genellikle mensur olarak icra edilen, kalıplaşmış bir yapıya sahip, insan, hayvan ve olağanüstü varlıkların başından geçen hayal mahsulü olayların konu edildiği; sonunda iyilerin kazandığı ve kötülerin cezalandırıldığı; çeşitli işlevler üstlenmiş sözlü kültür ürünüdür” (2008: 36) şeklinde tanımlayarak masalın yaratım-aktarımları, konu-içerik, yapı-şekil hususiyetleri ve işlevi üzerinde durarak geniş kapsamlı bir tanım ortaya koymuştur.

“Kazan-Tatar Masalları (İnceleme-Metinler)” isimli çalışmada Mustafa Gültekin, önce pek çok bilim insanının masal tanımını incelemiş ve daha sonrasında ise masalı: “İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadelerle yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.” şeklinde ifade ediyor (2013: 50). Bu tanımlamasında Gültekin masalın işlevi, yaratım- aktarımı, içerik ve yapısı hakkında bilgiler vermektedir.

Türkiye sahası ile ilgili masal tanımlarına kısaca bir göz attıktan sonra makalenin bu kısmında çalışma alanımız olarak belirlediğimiz Özbek sahasından bahsedeceğiz. Bunun için öncelikle Özbek sahasında masalla ilgili olarak önce terim anlamına, yapılan tanımlara ve çalışmaların tarihine değinmek yerinde olacaktır. Özbekistan’da masal teriminin karşılığı olarak “erteği” kelimesi kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı bölgelerde “erteği, matal, şuk/uşuk, çöpçak, varsaki” kelimeleriyle de anılmaktadır (Baydemir, 2013: 5-6; Bkz. Fedakâr, 2011; Saçkesen, 2010; Baydemir, 2013). Mansur İ. Afzalov masalı; “Emekçi halk tarafından yaratılan ve uzun asırlardan beri masalcıların hafızasında saklanan, halkın örf ve adetleriyle sıkı sıkıya bağlı olan, toplumsal, siyasi ve ekonomik hayatı fantastik ve bedii uydurmalar yoluyla ifade eden folklorun epik türüdür.” şeklinde tanımlamıştır (Afzalov, 1967:95).

Özbek halk araştırmacısı olan Kamilcan İmamov masal hakkında farklı zaman dilimleri içinde yaptığı birbirine benzer iki masal tanımı yapmıştır. Bu tanımlardan ilkinin 1980 yılında: “Hayat hakikati ile bağlı olup, fantastik ve hayatî uydurmalar temelinde kurulan, didaktik amacı olan, sözlü hikâyeler masal olarak adlandırılır” şeklinde ifade ederek masalın yapısal ve işlevsel özelliğine gönderme yapmıştır (İmamov, 1980: 129).

İkinci masal tanımını ise 1981 yılında yapmış ve bu tanımında ise: “Masallar hayat hakikati ile bağlı olan, felsefi ve eğitimle ilgili amaçlar ve günlük hayattaki problemler temelinde kurulan, bedii dokuma ve uydurmalarla bağımsız olmayan sözlü hikâyedir.” ifadelerini kullanarak masalların yaratımı, yapısı ve işlevi hakkında kısaca bilgiler vermiştir (İmamov, 1981: 62). Bir diğer Özbek araştırmacısı Yusupov ise masalı; “Masal, halk hayatını hayalî ve hayatî uydurmalar vasıtasıyla, doğru bir şekilde aksettiren epik türlerden biridir.” şeklinde tanımlamıştır (Yusupov, 1997: 40).

Özbek bilim insanlarının yaptıkları masal tanımlarının özellikle konu-içerik, yapı-şekil ve işlev bağlamında olduğu görülmektedir. Masalların yaratım-aktarım ve kullanım bağlamı hakkında ise bilgi vermedikleri anlaşılmaktadır. Özbek masallarının konu içerik olarak ise gündelik hayatla daha çok ilişkisi üzerinde durularak masalın bir şekliyle toplumsal hayatın bir yansıması olduğu iddia edilmektedir.

Son olarak Özbek Sahası masal araştırmaları ile ilgili olarak yapılan önemli çalışmalardan bir tanesi Selami Fedakâr'a aittir. 2011'de hazırladığı çalışmasında masalı şu şekilde tanımlamaktadır: "Halkın hayal gücüne bağlı olarak kurmaca temelinde ilk örnekleri sözlü hem de yazılı olarak yaratılan; anlattıklarına inandırmak iddiası olmamakla birlikte, toplumun farklı kesimlerinden oluşabilen dinleyicilerde gerçek etkisi yaratabilen; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklar olan, bazı örneklerinde yaşanması mümkün olmayan olağanüstü olayları konu edinen, anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü, fakat ifade ettiği anlam bakımından hayatın gerçekliğiyle yakından ilgili; başında ortasında sonunda kalıp ifadelere yer verilen, dinleyenleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek ve kıssadan hisse çıkarmak işlevleri olan bir anlatı türüdür."(2011: 74). Fedakâr bu tanımını yaparken masal anlatma geleneğini de göz önünde bulundurarak masalın yaratım-aktarım, konu-içerik, yapı-şekil özellikleri ve işlevi hakkında bilgilere yer vermiştir.

Yukarıda örnek olarak verilen tanımlardan hareketle biz de masalı; "Olağanüstülükleri bünyesinde barındıran bunları kendine has özel üslubu içerisinde formel ifadelerden yararlanarak çoğu zaman profesyonel bir anlatıcı tarafından genellikle kadın ve çocuklardan oluşan dinleyici gurubuna eğlendirme-eğitme işlevlerini yerine getirmek için anlatılan nesir bir türüdür." diye tanımlayabiliriz. Anlatmaya dayalı tahkiyeli türlerden olan masal yine her tahkiyede olduğu gibi bir "çatışmayı" bünyesinde taşır. Bu mücadele masalın tip hususiyetlerini de şekillendirir. Peki masallardaki en büyük çatışma nedir? Kanaatimizce bunun cevabı iyinin kötülle olan mücadelesidir. İyinin karşısına konulan kötü ve kötülük, masalların dünyasında yenilmesi/aşılması gereken bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu engel aşıldığında iyi ve iyilik kazanacak masal da vermek istediği mesajı dinleyici/okuyucuya net bir şekilde vermiş olacaktır. Bir başka deyişle kahraman art arda olaylar yaşar ve en sonunda problem çözülür. Böylece de iyilik kazanmış olur (Sarpkaya, 2021b: 24). Hem bu mesajın anlaşılması hem de üzerinde çalışma yaptığımız Özbek toplumunun kötüye bakış açısını tespit etmek amacıyla yaptığımız bu çalışmada 12 masal metninden yola çıktık ve bu masalları da Selami Fedakâr'ın "Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar" adlı eserinden aldık. Buradaki temel amacımız kötülük ve kötücül unsurların Özbek masal dünyasına nasıl yansıdığını söz konusu örnek metinlerden yola çıkarak ortaya koymaktır. Bu bağlamda incelediğimiz masallar sırasıyla şunlardır: "Gök Koç (Kök-Koçkar), Gömgök Kuş (Kökkin Kuş), Bahtlı Kel (Bahtlı Kal), Gülperi (Gülperi), Beyzade ile Peri (Bayvaçça Bilan Pari), Ebulkasım (Abulkasım), Simurg (Semurg), Yok Yoksul (Kambağal-Kaşşak), Mehriğiya (Mehriğiya), Kırk Damat (Kırk Kuvay), Topal Kurt (Çolak Böri), Melike-i Hüsnabad (Malikai Hüsnabad).

Kötülük boyutuyla incelediğimiz bu masallar neticesinde çalışmamızdaki kötülük unsurunu "Aileden Kaynaklanan Kötülük" ve "Doğüstü Varlıklardan Kaynaklanan Kötülük" olarak iki ana başlığa ayırdık. Bu masalların özetlerini çalışmanın kapsam ve sınırı gereği, kaynakçadan önceki kısımda "Metinler" başlığı altında verdik. Masalların içerisinde bulduğumuz kötülük unsurlarını anlatırken masal adlarını da konu başlığı içinde vereceğiz. Ancak bundan önce konunun daha iyi anlaşılması bakımından kötü ve kötülük kavramı üzerinde durmak çalışmanın bu aşamasında yerinde olacağı kanaatindeyiz.

2 Yöntem

Araştırmamızda veri toplamak amacıyla YÖK Tez'in tez sistemi, Google Akademi, Akademia.edu ve bunların yanında sanal düzlemde var olan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bununla birlikte çalışma ile ilgili yazılan kaynak kitaplar da temin edilerek çalışmaya dahil edilmiştir ve metin merkezli bir çalışma yapılmıştır.

3 Bulgular ve Tartışma

3.1 Kötülük kavramı üzerine

İyiliğin zıttı olarak karşımıza çıkan kötü kavramı, felsefi temelli tartışmanın kaynağı olarak bugüne kadar gelmiştir. Kötü nedir? Kötülüğün sınırları nelerdir? Kötülük nerede başlar, devam eder ve biter? soruları dolayısıyla konu üzerinde çalışan insanları bekleyen tartışma başlıklarıdır. Bu bağlamda kötülük kavramı hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

Ahmet Cevzici'nin Felsefe Sözlüğü adlı eserinde geçen tanımlamada kötülüğün: 1) Amaca uygun olmayan, kusurlu ve yetersiz olan, korku ve endişe verici olan, zarar, acı ve rahatsızlık veren şey, zararlı etkiye bulunan şey, 2) Ahlaki bakımdan iyinin karşısında yer alıp, yanlış ya da kabul edilemez olan şey, 3) Mutluluğa, ideallere, amaca ulaşmayı engelleyen durum veya oluşum için kullanılan niteleme, ifadeleriyle açıklandığını görürüz (2000: 524).

Aynı zamanda felsefi bir kavram olarak kötü "... iradeli olarak yapılan, ahlaki kurallara ve iyiye aykırı olan; mutluluğa, ideallere, amaçlara ulaşmaya engelleyen davranışın özelliğidir. Ahlak bakımından olumlu bir anlam taşıyan iyi ile olumsuz bir çağrışım uyandıran kötünün simgelediği nesne, istek ve davranışlar bütünü." olarak tanımlanmaktadır (URL-1).

İyi ve kötü kavramları, birbirinden bağımsız olarak ele alınmayacak iki önemli kavramdır. Her kavramın zıttı ile kaim olduğu dünya hayatında, iyi ve kötü olarak ifade edilecek durumlar da çoğu zaman birbirileri ile olan ilişkileri sonucunda ortaya çıkarlar. İyi ve kötü her zaman kesin çizgilerle birbirinden ayrılmama da kötülük kavramı, her zaman insanın kendisine ve çevresine zarar vermeye yönelik bir eylem olarak ele alındığından insani değerlerle birlikte anılan iyiliğin karşısına çıkan, her zaman yok edilmeye çalışılan ve karşı mücadeleyi gerektirdiği düşünülen bir kavramdır (Oğuz, 2011: 148). Felsefi birer kavram olarak kötü ve kötülük, iyi olmayan, iyinin karşıtı ve kötünün niteliği olarak tanımlanmıştır (Hançerlioğlu, 1999:1188). Tıpkı karanlığın tanımı yapılırken ışığın yokluğu denmesi gibi kötülük de iyiliğin yokluğu olarak tanımlanabilmektedir. Kötülük ve iyilik birbirleriyle zıt kavramlardır.

Kötü ve kötülük kavramları bir başına olumsuz anlam değerlerine sahip olmaktan başka bu kavramların çağrıştırdığı anlamca yakın pek çok kavram da çoğunlukla aynı olumsuz anlam değerine sahiptir. Pek çok ulusun mitolojisinde Tanrılar, genel iyiyi ve genel kötüyü temsil ederler. Özellikle kötünün genel, en bilindik temsilcisi ise şeytandır. Hemen her ulusun yaratılış mitlerinde iyilik temsilcisi Tanrı'nın karşısında, yaratılmışları yoldan çıkararak ve kötülüğü temsil eden bir yaratık-şeytan vardır (Ayaz& Gümüştape, 2018: 77).

Russell (1999: 11- 18) kötülüğün, özünü hissedebilen bir varlığın, başka bir deyişle acı duyabilen bir varlığın incitilmesi olduğunu söyler. Burada acının kendisi önem kazanır; kötülük de bir insanın çektiği acı temelinde kavranır. Russell'a göre kötülük "bana karşı yapılan bir şey" in ötesinde, aynı zamanda "benim tarafımdan da yapılan bir şeydir (Oğuz, 2011, s. 148-160).

Kötülükten bahsederken "doğal kötülük" ve "ahlaksal kötülük" kavramlarını ele almak gerekir. Doğal kötülükler insanların eseri olmayan ancak insanın bu dünyadaki yaşamı sırasında karşılaştığı doğal nedenler sonucu oluşan deprem, sel, toprak kayması, salgın hastalık, kıtlık gibi insan yaşamına büyük zarar veren kötülüklerdir. Ahlaki kötülük ise bir insanın istencinden kaynaklanır. Soykırım, işkence, cinayet türünden bilinçli insan eyleminin sonucu olarak, insanın ahlaki ödevlerine karşı gelmesinden doğar. Yalan, düşmanlık, bencillik, merhametsizlik gibi kavramlar da ahlaki kötülük içinde değerlendirilir (Cevizci, 1999: 524; Russell 1999: 20). Bunları bir tanım içinde özetleyebiliriz: "Doğadan gelen ya da bilinçli insan eyleminin sonucu olan ve insan varlığına bu dünyadaki yaşamında büyük zarar veren durum, oluşum ya da şeye daha genel bir çerçevede kötülük adı verilir" (Cevizci 1999: 524).

Özbek Türkçesine baktığımızda kötü kelimesinin karşılığı "yomon" dır (ёмон). Özbek Dilinin İzahlı Lügati adlı sözlükte yomon kelimesinin anlamı: (1) İyi olmayan. (2) Ahlakı, karakteri bozuk, yaramaz. (3) Nahoş, itici, tatsız. (4) Zararlı, alçak. (5) Zor, tehlikeli, katı. (6) Eğitim yurtlarında öğretmenlerin derecesini gösteren en alt kademe olarak geçer (Marufov, 1981: 257).

Masal içerisindeki kötücül unsurlar incelenirken öncelikle masal karakterlerine başvurulur. Masal karakterlerinin eylemleri, bazen karakterin kendisi kötü olarak nitelendirilir. Mustafa Duman, "Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler" adlı çalışmasında "... olumsuz eylemler sergileyerek kahramanın ölküsünün karşısında yer alan karakterler için yaygın olarak 'olumsuz karakter' terimi kullanılır. Bu karakterlerin kötülük ile ilişkisini gösterebilmek için öncelikle 'kötü' ve 'olumsuz kavramlarının ilişkisine değinmek gerekir. 'Olumsuz' kavramı kötüyle yakından ilişkilidir." ifadesini kullanır. Ancak bu ifadenin devamında kötü ve olumsuz kelimelerinin sözlük anlamını verdikten sonra "... her kötü eylemin olumsuz olarak nitelendirilebileceği; fakat her olumsuz eylemin kötü olarak nitelendirilemeyeceği ..." hususundan da bahseder (2020: 25).

3.2 Özbek Masallarında Kötülük

Masallar, hayal ürünü gibi görünseler de gerçek ve düş arasında bir köprü görevi görür. Çünkü masallar gündelik hayattan izler taşır ve insan zihninin ilk kurgusal ürünüdür. Gerçek ile hayal arasındaki ilişki masallar aracılığıyla sağlanır. İnsan doğasında ilk zamanlardan itibaren var olan kötü ve kötücül unsurlar masal dünyasında yer alır. Masallar aynı zamanda halk bilimi çalışmalarının başlangıcıdır ve bir toplumu yakından tanımak için masallar incelenebilir. Masallarda iyilik-kötülük, doğru-yanlış gibi olgular olay ve kişilerle canlandırılarak anlatılır. Masalların çoğunda, iyiler mükâfatlandırılır, kötüler ise cezalandırılır. Özbek masallarında da iyi-kötü, eği-doğru, masaldaki kahramanlarla ve olayların anlatımıyla ilişkilendirilmektedir (Saçkesen, 2010: 35).

Masal içerisindeki zıtlıklar hususunda Umay Günay ise: "İyilik ve kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Bazı istisnalar dışında masallar, mutlu sonla; iyilerin, güzellerin, akıllıların kazanması ile biter. Masallarda talihsizlik ve aksilikler gerçek hayattan farklı olarak bir kerede veya birbirine bağlı olarak arka arkaya çıkar. Bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar söz konusu olmaz, iktidarı, başarıyı ve mutluluğu sembolize eden taç ve evlilik bir daha zarar görmez (1992b: 326) ifadelerini kullanmıştır. Masal içerisindeki olay örgüsünde kötülük; kimi zaman doğruyu göstermek için, kimi zaman kahramanı cezalandırmak için, bazı durumlar kahramanı doğru yola yönlendirmek için karşımıza çıkar. Kahramanın kahraman olabilmesi için bazı durumlarda kötülük unsuru gereklidir. Kötü kahramanlar da masallarda bu şekilde ortaya çıkar. Özbek sahasında kötü ve kötülük kavramları nasıl ortaya çıkar? Biz de çalışmamızda incelediğimiz 12 masal metnini "Aileden Kaynaklanan Kötülük ve "Doğüstü Varlıklardan Kaynaklanan Kötülük" olarak iki ana başlığa ayırdık.

3.2.1 Aileden Kaynaklanan Kötülük

a. Üvey Anne Unsuru

Üvey anne unsuru hemen hemen tüm masalarda karşılaşılan bir unsurdur." Pamuk Prenses, Kül Kedisi, Hansel ve Gratel" gibi masallar da düşünüldüğünde üvey anne genellikle kötülük ile bağdaştırılır. İncelediğimiz masallar içerisinde de var olan üvey anne figürleri kötüdür. Bir üveylik durumu var ise orada bir kötülük, bir kıskançlık olacağı vurgulanmaktadır. Bu da toplumsal bir yargının temelidir. Kadın masalda iki biçimde gösterilmektedir; biri doğurganlığı ve şefkatiyle bilinen anne rolü bir diğeri de kötü kadın, üvey anne ya da cadı rolüdür (Atay, 2019: 264-265).

"Bencil kişi, kendini çok fazla değil çok az sever, hatta kendinden nefret eder. Böyle bir kişi mutsuzdur ve kendisine bilinçdışı engeller koyarak ulaşamadığı doyunlukları öfkeyle yaşamdan kopartıp almaya çabalar. Kendinden başka kimseyi görmez, her şeyi ve herkesi kendine sağlayacağı yarar açısından yargılar. Böyle bir kişilik öz olarak sevebilme yeteneğinden yoksundur." (Fromm 2004: 60-61). Freud'un kuramına göre bu kişiler narsistik kişilik bozukluğunu temsil etmektedir. Bu tanımlar masaldaki "Üvey Anne" karakterini karşılamaktadır (Demir, 2020: 504-505).

"Gök Koç" ve "Gömgök Kuş" adlı masalarda kötülüğün başlangıç noktası olarak her iki masalda da üvey annedir. Her iki masalda da çocuklar annelerini kaybetmişler ve babalarının yeniden evlenmesi ile üvey annenin kötülüğüne maruz kalmışlardır. Ancak kötülükleri sonucunda her iki masalın sonunda üvey anneler cezalandırılmıştır.

b. Ebeveyn Zorbalığı

Zorbalık, uygulama biçimi ve uygulandığı zemine göre farklı biçimlerde tanımlanmakta; literatürdeki temel karşılığının İngilizce kökenli “bullying” kelimesiyle ifade edilmeye çalışıldığı görüldüğü de zorbalığın iş zemininde kendisini göstermesi durumunda da “mobbing” kelimesiyle ifade edildiği görülmektedir. Her iki tanımlama biçiminin özünde bir kişinin bir başka kişiye karşı, ona zarar vermesi amaçlanan davranışlar olarak özetlemek mümkün olmaktadır (Karademir, 2016: 16).

Bu davranışlar sadece dış ortamdaki insanlardan gelmez. Kimi zaman bu davranışlar anne-baba ve kardeşlerden, kan bağı bulunan diğer kişilerden de gelebilir.

Ebeveyn zorbalığının görüldüğü Özbek masalları ise: “Gök Koç (Kök-Koçkar), Gömgök Kuş (Kökkina Kuş), Melike-i Hüsnabad (Malikai Hüsnabad)” adlı masallardır. İlk iki masaldaki ebeveyn zorbalığı başka bir etki ile meydana gelen zorbalıktır. Bir tarafın (üvey anne) baskısı ve yönlendirmesiyle güçsüz, savunmasız olan bir diğeri zarar görmüştür. Melike-i Hüsnabad masalında ise üçüncü bir taraf etkisi olmaksızın zorbalık gerçekleşmiştir. Bunun sebebi ise babanın otoritesinin sarsılması telaşı ya da Melike’nin hareketlerinin kendi sözünün dışına çıkılmasına yönelik bir tutum olarak algılanması babanın zorbalık yapmasına sebep olmuştur. Her masalda da kötülük cezalandırılmıştır. Melike-i Hüsnabad masalındaki ceza ise; babanın padişahlık mevkiini kaybetmesidir.

c. Kardeş Zorbalığı

Psikolog Gizem Çeviker’in kardeş zorbalığı ile ilgili çalışmasında, “Kardeş kıskançlığını ve kardeş rekabetini zorba ve kurban olmak üzere iki taraf yaratan ‘kardeş zorbalığı’ olarak bakıldığında; bu dinamikte kardeşlerden biri (genellikle yaşça küçük, fiziksel olarak daha güçsüz olan ya da mizaç olarak baskın olmayan) ‘kurban’ olurken diğeri de (genellikle yaşça büyük ya da fiziki olarak daha güçlü) ‘zorba’ rolüne bürünüyor, bu dinamik istikrarlı bir şekilde devam ediyor.” şeklinde tanımlanmıştır (URL-2). Bu unsur masalarda da kendine bir yer edinmiştir. Kötülüğün başlangıç noktası ya da kaynaklarından biri olan kardeş zorbalığı, Özbek masallarında Yalmağız ile görülmektedir. Kardeşlerin bu anlamda sergilediği eylemler yani küçük kardeşi ya da başka bir ifadeyle masal kahramanına kötülük yapma bu unsurun temel özellikleri arasındadır.

“Simurg (Semurg)”, “Kırk Damat (Kırk Kuvay)” ve “Topal Kurt (Çolak Böri)” masallarında yer alan kardeş zorbalığı unsurunun temelinde kıskançlık vardır. Esasen sosyal hayatın içinde de var olan kıskançlık ve rekabet olgusu masala yansımıştır. Özetleri verilen masalarda da kardeşler kendilerinden daha başarılı ve hatta belki de daha bilgili olan bir diğeri kıskanarak ona zarar vermeye çalışmaktadırlar. Ancak masal sonunda bu tutumları sonucunda hepsi cezalandırılmıştır.

3.2.2 Doğaüstü Varlıklardan Kaynaklanan Kötülük

a. Yalmağız ve Dev Unsuru

Yalmağız adı, Özbek masal dünyasında ve pek çok araştırmalarda kötülük yapan insan görünümü bir varlık olarak tarif edilir. Ancak Celal Beydili Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük eserinde Yalmağız’ı “Orta Asya Türklerinin hikâye, efsane ve destanlarında, “Jalmauz”, “Calmauz” ve “Yalmauz” gibi adlarla bilinen mitolojik varlık da çoğu zaman boynuzlu olarak düşünülür. Ulu Yer Ana’nın değişime uğramış versiyonlarından biri olan Yalmauz Kempir’in gücü, boynuzlarının sayısına göre değişir. Yedi boynuzlu Yalmauz Kempir’ler, en korkunç olanlarıdır.” şeklinde açıklamıştır (2005: 107).

Dev kavramı ise Türk mitolojisinde “delbegen”, “yelbegen” yahut “celbegen” sözcüğüyle karşılır (İnayet, 2010: 56). Anadolu’daki ve diğer bölgelerdeki Türk boylarının masallarına dev motifi Hint ve İran masallarından gelmiştir. Bahaeddin Ögel yaptığı bir çalışmada devleri iki bölümde toplar: “1) Demonlar; kötü ruhlar ve bazen de şeytanlar. 2) Dünyadaki insanların boyutlarından çok daha büyük boyutlarda olan ruhlar şeklinde tanımlamıştır” (1993: 561-562). Yeliz Bahadır ise “Türk Dünyası Masallarında İyi Huylu Devler ve Fonksiyonları” adlı araştırma makalesinin özetinde Türk dünyası halk anlatmalarından daha çok masalarda ve destanlarda yer alan “dev tipi”, kahramanın erginlenme sürecinde çoğunlukla düşman bir tip olarak kahramanın mücadele ettiği olağanüstü bir güçtür.” şeklinde tanımlamıştır (2019: 121-134).

Türk halk anlatılarında devlerin renklerine göre adlandırıldığı ve bu adlandırmaların renk sembolizmine ilişkin anlamsal ve psikolojik değer taşıdığı görülmektedir. Kara, sarı, kırmızı, mavi (gök rengi) ve beyaz renkleriyle betimlenen devlerin en güçlü ve mağlup edilmesi zor olanları kara devlerken en zayıfları beyaz renklileridir. Kara devden sonra zayıflık bakımından sırasıyla sarı, kırmızı ve mavi devler gelir (Özdemir, 2019: 408).

“Simurg (Semurg)”, “Yok Yoksul (Kambağal-Kaşşak)”, “Gülperi (Gülpari)”, “Mehrigiya (Mehrigiya)”, “Ebulkasım (Abulkasım)”, “Bahtlı Kel (Bahtli Kal)” adlı masalarda karşımıza çıkar. Ancak sadece “Simurg (Semurg), Yok Yoksul (Kambağal-Kaşşak), Gülperi (Gülpari), Mehrigiya (Mehrigiya)” masallarında cezalandırma ile masal sonuçlanır. Çünkü diğer masalarda bu olağanüstü olan varlıklar masal kahramanına kötülük yapmaktan ziyade onun kahramanlık yolculuğunu tamamlamasında rol oynamışlardır.

b. Peri Unsuru

Masalların içerisinde tür alt başlığı olacak kadar kendine yer edinen peri unsuru ekseriyetle iyi-kötü çatışmasının bir yansımasıdır. Farklı masalarda iyi ve kötü olarak karşımıza çıkan periler bu noktada zıtlığın da bir göstergesi sayılabilirler. Bu bağlamda Peri tasavvuru, bazı farklılıklarla dünyadaki hemen hemen bütün mitolojilerde bulunan ve farklı ortamlarda oluşlarına karşın benzer özellikler sergileyen bir demondur. Peri genellikle dişi olarak tasavvur edilir. Perilerin demonlar içerisinde özel bir durumu da iyi, kötü veya bazen iyi bazen kötü özellikler sergileyen bir varlık türü olmasıdır (Sarpkaya, 2021a: 101).

Periler genelde dişi olarak tasavvur edilir. Perilerin demonların içerisinde özel bir durumu da iyi-kötü veya bazen iyi bazen kötü özellikler sergileyen bir varlık türü olmasıdır. Periler insan ruhunun olağanüstü güçlerini sembolize eden varlıklardır. Perilerin karmaşık bir doğaları vardır. Periler çok zor işleri gerçekleştirebilirler ve normalin üstünde bir güce sahiptirler. (Sarpkaya, 2021a: 100-101)

Günay'a göre ise Hızır, derviş, peri ve devler masalların olağanüstü yardımcılardır, masal kahramanının iyi bir kul olması durumunda ona yardımcı olmakta aksi takdirde olumsuz karakterleri cezalandırmakta yahut onlarla hiç ilgilenmemektedirler (Günay, 2011c: 680)

“Bahtlı Kel (Bahtli Kal)”, “Gülperi (Gülpari)” ve “Beyzade İle Peri (Bayvaçça Bilan Pari)” masallarında karşımıza çıkan periler kötücüllük yönlerinden ziyade kahramanın kahraman olma yolundaki yolculuklarını tamamlamalarında onların yanında olmuştur. Kahramanların yolculuğu sırasında onlara eşlik etmişlerdir. Yardımları sayesinde masalın ana kahramanı masal sonunda kötülerini cezalandırmıştır.

4 Özbek Masallarında Kötülük Unsurlarının Değerlendirilmesi

Masallar içerisindeki kötülük unsurları salt kötülükle var olmazlar. Kıskançlık, ihanet, hainlik, bencilik gibi durumlar kötücüllüğü ortaya çıkaran en belirgin kavramlardır. İncelediğimiz masalarda karşımıza çıkan kötülük unsurlarından bir tanesi kardeşler arasındaki kıskançlıktan doğan kötülüktür. Simurg, Kırk Damat, Topal Kurt adlı masalarda bir sebepten ötürü yolculuğa çıkması gereken kardeşlerden bir tanesi diğerlerine göre daha başarılı olur. Kendilerinden daha başarılı olunmasını kıskanan kardeşler başarılı olana zarar vererek ya da onu gerilerinde bırakarak ondan kurtulmak isterler.

Kötücüllük bunların dışında kimi zaman da masallardaki yan karakterlerdir. Bu kötülük unsuru Özbek masallarında sıkça görülen Yalmağız olarak karşımıza çıkar ve hile yaparak masal kahramanını kandırır. Yalmağız, Özbeklerde kötülük yapan kocakarı, cadı anlamlarına gelmektedir. Cadı genellikle Yalmağız'ın daha insanileştirilmiş bir şeklidir. Masalın başında iyi gibi görünse de masalın ilerleyen bölümlerinde bir kötülük yapmaktadır. “Yok Yoksul, Simurg, Gülperi, Mehriğiya” isimli masalarda Yalmağız unsuru göze çarpar. Gülperi masalında ilk başlarda kızın dadısı ve iyi biri olarak görünür. Ancak sonrasında Gülperi'nin gözlerini kör ederek kızını Gülperi'nin kılığına sokar. “Gülperi ve Yok Yoksul” masallarında Yalmağızlar kıskançlıkları sonrası kötü yüzlerini ortaya çıkarır. Mehriğiya isimli masalda da aynı şekilde hem kıskançlık hem de Mehriğiyanın sihirli özelliği ile istediği şeylere sahip olma isteğinin verdiği aç gözlülüğü ile kötü yüzünü göstermiştir.

Pek çok masalda olduğu gibi kötücül unsurlardan bahsederken kalıp bir karakter olan üvey anne karakterine de Özbek masallarında rastlanmaktadır. “Gök Koç ve Gömgök Kuş” adlı masalarda üvey anne kötülüğü ile yer edinmektedir. Her iki masalda da üvey anne çocuklara zarar vermektedir. “Gök Koç” masalında üvey anne ile üvey kız kardeş unsuru da yer almaktadır ancak karakterin varlığı dışında herhangi bir eylemi yoktur.

Bununla birlikte “Gök Koç ve Gömgök Kuş” masalları aynı zamanda ebeveyn zorbalığının da masalarda yer edindiğini gün yüzüne çıkarır. Bu masallar dışında Melike-i Hüsnabad adlı masalda da ebeveyn zorbalığı işlenmiştir. İlk iki masalda üvey annelerinin istekleri ve yönlendirmeleri üzerine çocukların babaları çocuklarına zarar vermektedir. Melike-i Hüsnabad masalında ise üvey anne etkeni olmaksızın baba kendi yanlış anlaması sebebiyle kızına kötülük yapmaktadır.

Masal içerisindeki kötücül unsurlar masal kahramanını kahraman yapması gereken unsurlardır. Kahramanın, kahraman olabilmesi için, bir kötülük veya bir zorlukla sınanması gerekir. Bunun en güzel örnekleri de dev ve peri unsurlarının bulunduğu masalarda verilir. “Ebulkasım” ve “Bahtlı Kel” isimli masalarda dev unsurları kahramanlara önce saldırır sonrasında ise kahramanlara zafere ulaşmaları için gerekli koşulları sağlar. Periler ise tıpkı devler gibi “Bahtlı Kel”, “Gülperi” ve “Beyzade İle Peri” adlı masalarda da görüleceği üzere masal kahramanlarını yönlendirmeleri ile kazanmalarına yardımcı olur. Bahsi geçen ilk masalda periler başkaları tarafından kötülüğe maruz kalırlar ve kurtarılmalarının karşılığında kahramana başarı getirirler.

5 Sonuç

Masallar kendi dünyasında kötülüğü; kötücül eylemler, kötücül varlıklar, kötücül duygular, davranışlar ve tipler olarak barındırır. Masalarda en göze çarpan unsur iyi ve kötünün mücadelesidir. Yansıtılmak istenen kötücül unsur masalın ana kahramanı etrafında şekillenir. İnceleme bölümünde söz ettiğimiz gibi kötücül unsurlar masalarda her zaman salt kötülükle var olmazlar. Kötücül bir varlık ve yahut insan kötücüllüğünü yaratıcılığı, zekâsı ve cazibesıyla de gösterebilir. Örneğin Yalmağız'ın hile yaparak kötülük yapması masalarda esas kişilerin yerine geçmesi ya da Mehriğiya masalında olduğu gibi hile yoluyla bir şeyleri elde etmesi kötücüllüğün zekâ ile dışa yansımalarıdır.

İncelemiş olduğumuz bütün masalarda kötücül unsurlar bir şekilde cezalandırılmıştır. Üvey anneler, Yalmağız, ihanet eden kardeşlerin hepsi masalın sonunda cezalandırılmıştır. Bu cezalar kimi masalarda ölüm gibi ağır bir şekilde verilirken kimi zaman da ebeveyn zorbalığını işleyen Melike-i Hüsnabad masalındaki gibi itibar ve mevkii kaybıyla da gösterilebilir.

Bugüne kadar masallar hakkında hem Anadolu Sahasında hem de Özbek Sahasında pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak bu eserler içerisinde masalarda kötücül unsurlar ile ilgili bir çalışmaya rastlanmaması üzerine biz de Selami Fedakâr'ın “Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar” adlı çalışmasından istifade edilen metinlerden hareketle çıkarımlarda bulunduk.

Hayatın doğal döngüsü içerisinde var olan kötülük kavramından doğmuş kötücüllüğün Özbek toplumunda algılanışı genel itibarıyla cezalandırılan bir unsurdur. İncelenen masalarda kötüler cezalarını almışlardır ancak bunun yanında kahramanlar kötücül unsurlardan kimi zaman ders çıkarmış kimi zaman bu unsurlar sayesinde yükselmiştir.

6 Kaynaklar

- Afzalov, M. İ. (1967). *Halk Ertaklarının Tasnifi, Özbek Halk İcadi*. Taşkent: Fan Neş.
- Alptekin, A. B. (2003). *Kazak Masallarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arslan, M. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar (İnceleme-Metinler)*. Denizli: Zirve Yayınları.
- Atay, A. (2019). *Feminist Kuram Bağlamında Masallarda Toplumsal Cinsiyet*. Arel Üniversitesi.
- Ayaz, B; Gümüştepe, P. N. (2018). İslami Dönem Türk Destanlarında “Kötülüğün” Masal Unsurları İle Temsili: Battalnâme Örneği. *Motif Akademik*, 22, 77.
- Bahadur, Y. (2019). Türk Dünyası Masallarında İyi Huylu Devler ve Fonksiyonları. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 14, 121-134.
- Baydemir H. (2013). *Özbek Halk Masalları*. Ankara: AKM Yayınları.
- Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Kitap Yayınları.
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demir, R. (2020). Üvey Anne ile Fatma Masalının Psikanalitik Yöntemle İncelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 499-512
- Dilek, İ. (2007). *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Duman, M. (2020). *Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler -Mit, Destan, Halk Hikayesi*. Ankara: Karakum Yayınları.
- Duranlı, M. (2010). *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Fedakâr, S. (2011). *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan Yayınevi.
- Gültekin, M. (2013). *Kazan-Tatar Masalları (İnceleme-Metinler)*. Ankara: AKM Yayınları.
- Günay Türkes, U. (1992a). Elâzığ Masallarının Muhtevası, *Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri (24-27 Ekim 1985)*. Elâzığ.
- Günay Türkes, U. (1992b). Masal, *Türk Dünyası El Kitabı, 3. Cilt*, Ankara: TKAE Yayınları.
- Günay Türkes, U. (2011c). *Elâzığ Masalları Ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İmamov, K., Ertaklar (1980). *Özbek Halk Ağzaki Poetik İcadi*. Taşkent: Okıtuvcı Neş.
- İmamov, K., (1981). *Özbek Halk Ertakları, Özbek Folklorining Epik Janları*. Taşkent: Fan Neş.
- İnayet, A. (2010). *Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi; Yalnavuz-Celmoğuz*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Karadavut, Z. (2006). *Kırgız Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Karademir, A. (2016). *Algılanan Anne Tutumları İle Zorbalık Mağduriyet İlişkisinde Ontolojik İyi Oluşun Aracılık Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul .
- Ketene, C. (1990). *Kerkük, Halk Edebiyatından Seçmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kuzay Demir, G. (2019). *Kosova Türk Masalları*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Marufov, Z.M. (1981). *Uzbek Dilinin İzahli Lughati (Kiril)*. Moskova: I C. (A-P).
- Oğuz, Yaktıl, G. (2011). Aksiyon Filmlerinde İyi ve Kötünün Temsili: Die Hard Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(1), 148-160.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özdemir, S. D. (2019). *Türk Halk Anlatılarında Dev Motifi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Russel, J. B. (1999). *Şeytan Antikiteden İlkel Hıristiyanlığa Kötülük*, Nuri Plumer (çev), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Saçkesen, A. (2010). *Özbek Masallarının Tip Ve Motif Yapısı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Bilim Dalı.
- Sarpkaya, S. (2021a). *Türklerin Şeytani Masalları Türk Masal Ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar*. Ankara: Karakum Yayınevi.
- Sarpkaya, S. (2021b). *Bir Var İdi, Bir Yok İdi, Tebriz Türk Masalları Üzerinde Bir İnceleme*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002a). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002b). *Masallar. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C.: II*, Ankara: AKMB Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1985). *Masal, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türkçe Sözlük (1998). Ankara: TDK Yayınları.
- Yusupov, C. (1997). *Harezmi Ertagi ve Hayat Hakikati*. Taşkent: Fan Neş.

Çevrimiçi Kaynaklar

URL-1: Felsefe Bölümü, İyi ve Kötü Nedir? Web Sitesi:.

URL-2: <http://www.gizemceviker.com.tr/makale/35/kardes-kiskancliginin-pozitif-etkileri-amp-kardes-zorbaligi>

Extended abstract

Tales can be defined as, to describe briefly: extraordinary events experienced by extraordinary heroes. It is a genre that has been transferred from generation to generation through a narrator, has existed since the oral tradition, contains every subject, contains extraordinary things and appeals to all ages. Tales do not carry religious judgments and are independent of belief systems. Tales do not have any intended to make believe. They emerged after the myths, but the concept of divinity is not included in the tales. Folktale, which are one of the first literary products created by the individual after the mythical narratives in the fictional sense, are an important work of the Turkish oral tradition. The audience is predominantly women and children in the tales where the struggle between the available and the absent, the beautiful and the ugly, the rich and the poor, the smart and the stupid are told. Tales, which are quite diverse in terms of subject, are prose-based creations in terms of structure. The most basic function of Turkish tales is to educate and entertain. At the same time, it can be said as another function of fairy tales to enrich the imagination of the audience, to create desired behaviors in the person and to teach the value judgments of the society. Tales where time, place and people meet on the denominator of the extraordinary present us which little universe we want to live in our dreams.

The basic law of this universe is that the good ones are rewarded and the bad ones are punished. That's why the reason of the natural flow of life, the existing evil and evil, takes place in the world of fairy tales. The main reason for examining tales of bad and undesirable is that the clearest reflection of these elements is in fairy tales. The element that is at the forefront and that adds excitement to the progress of the tale is the struggle of the good and the bad. The concepts of good and bad are two important concepts that cannot be considered independently of each other. In the world life, where every concept exists with its opposite, situations that can be expressed as good and bad often arise as a result of their relations with each other. The answers that questions like "So what is bad? How does evil begin? What is the borders?" are gained importance to teach about story background. Evil can be defined as the absence of good, just as the expression "absence of light" is used to describe darkness. Evil and goodness are opposite concepts. Apart from the negative meaning values of the concepts of bad and evil, many concepts that are close in meaning to these concepts often have the same negative meaning values. The evil in the tale appear; Sometimes to show the truth, sometimes to punish the hero, some situations to guide the hero to the right path. The evil elements in the tale are the elements that should make the hero of the tale hero. In order for the hero to be a hero, he must be tested by some evil or a challenge. This is how villains appear in tales. The tales that will be examined in this study are from the Uzbekistan field, which is one of the important cultural centers in the center of Turkistan. Our main reason here is that there has not been a study on fairy tales and evil in the Uzbek field. Uzbek oral tradition has a very rooted and rich structure. This deep-rooted tradition includes epics, tales, legends, folk tales and many folk creations. The tales we examined in our study are among the tale texts in Fedakar's work called "Tales in the Uzbek Oral Tradition": "Gök Koç (Kök-Koçkar), Gömgök Kuş (Kökkina Kuş), Bahtlı Kel (Bahtli Kal), Gülperi (Gülpari), Beyzade ile Peri (Bayvaçça Bilan Pari), Ebulkasim (Abulkasim), Simurg (Semurg), Fakir Poor (Kambagal-Kaşşak), Mehriğiya (Mehriğiya), Kırk Damat (Kırk Kuvay), Topal Kurt (Çolak Böri), Melike-i Hüsnabad (Malikai Hüsnabad). As a result of these 12 tales that we examined in terms of evil, we divided the element of evil in our study into 2 titles as "Evil Resulting from Family and Evil Resulting from Supernatural Beings". In our study, we first gave information about the concepts of fairy tale and evil-evilness. Then, we classified and interpreted the elements of evil in these tales, which we examined and quoted from the Uzbek oral tradition.

METİNLER

Masal 1: Gök Koç (Kök-Koçkar)

ÖZET: Bir zamanlar Adilbay adında çok zengin bir adam varmış bu adam çok zenginmiş ama hiç çocuğu yokmuş. Günlerden bir gün bir oğlu olmuş ancak oğlan küçükken annesi ölmüş ve Adilbay başka bir kadınla evlenmiş. Üvey annesi çocuğu okuldan almış ve onu sürekli çalıştırmış yemek vermemiş ve dövmüş. Bir gün çobanlık yaptığı sırada bir gök koç karşısına çıkmış ve oğlana yemekler vermiş. Oğlanın üvey anası bu sırrı öğrenmiş ve hasta numarası yapmış sadece bu koçun etini yerse iyileşeceğini söylemiş. Adilbay, oğlu Bahtiyardan Gök Koç'u getirmesini istemiş. Gök Koç oğlana bıçağı sen al beni keser gibi yap demiş ve Bahtiyarla bir çınar ağacının tepesine kaçmışlar. Üvey anne çocuğun babasına koçu bulmasını söylemiş baba sadece oğlunu bulmuş ve yerin yedi kat dibine kapatmış. Gök Koç onu yıllar sonra bulduğunda ölüm vakti geldiğini çocuğa söylemiş ve çocuğa her parçasını ayrı bir yere gömdürmüş. Sonra ak bir koyundan bir gök koç daha doğmuş. O sırada bir savaş çıkmış ve oğlan savaşı kaybedeceklerini söylemiş. Gök Koç da diğer koçun gömüldüğü yerdeki eşyaları almasını söylemiş. Bahtiyar oradan kılıcı zırhı almış Gök Koç'un yavrusu at olmuş ve düşmanı mağlup etmişler. Bunu duyan padişah Bahtiyarı yanına çağırılmış ve onu kızı ile evlendirerek ödüllendirmiş. Oğlan üvey annesini cezalandırması karısıyla mutlu mesut yaşamışlar. (Fedakâr, 2011:)

Masal 2: Gömgök Kuş (Kökkina Kuş)

ÖZET: Bir oğlu ve bir kızı olan adam eşi öldükten sonra yaşlı bir kadınla evlenmiş. Bir süre sonra yaşlı kadın hastalanmış. Kadın iyileşmek için adamın oğlunun etini yemek istemiş. Bunu duyan adamın kızı gidip her şeyi kardeşine anlatmış. Erkek çocuk da kız kardeşine dikkat etmesini etinden yememesini, kemiklerini gök bir çaputun içine koyup, gök ağaca asmasını tembihlemiş. Yaşlı adam oğlunu kesmiş, üvey anası da yemiş. Kız oğlanın dediğini yapınca çocuğun kemikleri gömgök bir kuşa dönüşmüş. Gömgök kuş, çuvaldızcıya tekerleme söylemiş ondan bir çuvaldız ve iğne almış. Daha sonra kuş kasaba tekerleme söylemiş ve ondan koyunun kuyruğundan bir parça alarak babasının evine gitmiş. Kuş, üvey annesine tekerlemeyi söylemiş tekrar etmesini isteyince onun ağzını açtırıp gözünü

yumduymuş ve çuvaldızı ağzına sokmuş. Babasına da aynı şeyleri yapıp iğneyi de babasının ağzına sokmuş. Daha sonra kuş ablasına gitmiş aynı şeyleri ona yapmış ve kuyruk yağını ablasının ağzına koymuş ve kuş tekrar insana dönüşmüş (Fedakâr, 2011: 566).

Masal 3: Bahtlı Kel (Bahtli Kal)

ÖZET: Bir varmış bir yokmuş geçmiş zamanlarda kimsesiz bir kel yaşarmış. Bu kel odunculuk yaparak yaşamını sürdürmüş bir gün odun toplarken bir devin bir kuru kafaya dua okuyup onu bir kıza çevirdiğini sonra aynı devin yine bir dua okuyarak kıza tekrar kuru kafaya çevirdiğini görmüş. Daha sonra kel çok uzun bir yol gidip bir şehre gelmiş ve burada bir lokantaya girmiş. Aşçı yemeklerini ateş olmadan pişiriyormuş. Kel adama aç olduğunu ve iş istediğini söylemiş. Aşçı kel adamı işe almış. Bir gün kel adam aşçının evine yağ götürürken kapının arkasında duran kızın kolunu tutmuş ve ona bana babanın sırrını söyle seni bırakırım demiş. Kız babasının bir dua okuyup yemekleri ateşsiz pişirdiğini söylemiş. Aradan zaman geçmiş kel yine eve yağ götürmüş ve kızın kolundan tutmuş kıza bana babanın duasını öğret demiş. Kız duayı öğretmiş kel kıza bırakmış. Geri dönerken devin dua okuduğu kurukafaya dua okumuş ve kıza dönüşmüş kız kelle evlenmiş. Günlerden bir gün kel çok güzel bir çiçek bulmuş ve padişahın huzuruna çıkıp bu çiçeği göstermiş padişah bu çiçeği küçük karısına vermiş diğer 39 karısı biz de isteriz demiş. Padişah kele eğer getirmezsen kellen gitti demiş. Kel hanımı sayesinde 39 çiçeği bulmuş. Padişahın veziri kelin karısını görmüş ve padişaha söylemiş padişah da kelin karısını elinden almak istemiş. Ve keli ayı sütü için göndermiş amacı kelin hanımını kaçırmakmış kel hanımının yardımıyla bu işin altından kalkmış. Padişah pes etmemiş ve bu sefer de kelden altın sedir istemiş. Kel ve karısı Kaf Dağına gitmiş Kaf Dağının perisi kelin karısının kardeşiymiş ve kele yardım etmişler. Padişah bu durumdan memnun olmamış ve vezirine sormuş veziri padişaha “Halktan odun alın odunları izin ve keli üzerine koyup gaz yağıyla yaktırın” demiş. Padişah denileni yapmış ama kel ölmemiş ve elinde kavunla küllerin arasından çıkmış. Padişah yine keli yakmak için odun dizmiş ancak kendisi odunların içinde yanmış. Kel de elinde bir kağıtla saraya dönmüş padişah olmuş ve halkı adaletle yönetmiş (Fedakâr, 2011: 373).

Masal 4: Gülperi (Gülpari)

ÖZET: Günlerden bir gün çocuğu olmayan bir padişah vezirine durumunu anlatmış. Vezirinin sözüyle halkına ziyafet vermiş ve bir yıl vergi almamış bu olaydan sonra oğlu olmuş. Oğlanın adını Ekber koymuş. Ekber on altı yaşına girince babası onu evlendirmeyi ve tahta geçmesini istemiş, Oğlu ilk önce kabul etmemiş sonra düşünmek için üç gün süre istemiş. O gece rüyasında ağlayınca elmas saçan, gülünce güller açan, bastığı yere altın saçan bir kız görüp âşık olmuş ve babasına gidip yalnızca bu kıza evlenirim diyerek kıza aramak için yola çıkmaya karar vermiş. Ekber yola çıkarken yaşlı bir adamın verdiği uçan ata binip yola çıkmış. Çölde yaşlı bir adamla karşılaşmış ona olayları anlatmış gördüğü yaşlı adam, Ekber'e devleri nasıl yeneceğini, nehri nasıl geçeceğini, şehre nasıl gireceğini ve oradaki aç vahşi hayvanlardan nasıl korunacağını anlatmış. Şehre ulaşan Ekber bahçede Gülperi'nin nedimesini görmüş ve nedime ona iftira atmış ancak iftira çabuk ortaya çıkmış. Gülperi'nin babası dev, annesi ise periymiş. Gülperi, Şehzadeyi onlardan otuz dokuz gün saklamış. Ekber kırkıncı gün, Gülperi ile birlikte eve dönmek istemiş. Gülperi, yaşlı dadısını ve onun kızını da berberinde götürmek istemiş. Ancak şehir tılsımlıymış. Hiç kimse buradan bir iğne bile dışarı çıkaramazmış, tam kaçacaklarken nehir bu delikanlı benden öğrenmeden su içti onları ele verirsen seni yok ederim demiş. Gülperi'nin annesi ve babası kaçtığı için kızlarına kötü bir kız olduğu beddua etmiş. Şehzadenin Şehrine yaklaşınca aslında Yalmağız olan kızın dadısı, kıskandığı için Gülperi ondan ekme istediğinde gözlerini oydurup onu kovmuş ve şehzadeyi kendi kızıyla evlendirmiş Şehzade döndüğünde babası ölmüş ve şehzade padişah olmuş. İki gözü kör olan Gülperi ise ağlayarak dolaşırken bir kuyuya düşmüş, yola döktüğü gözyaşlarını toplayan yaşlı adam kuyudaki kıza kurtarmış. Gülperi onların kıza olmuş. Bir gün Gülperi evde otururken geçmişte yaşadığı acıyı hatırlayıp şimdi yaşadığına şükrederek güldüğünde ağzından güller çıkmış çıkan gülleri yaşlı kadına vermiş ve padişahın hanımına veya kaynanasına götürmesini ve güllerin bedeli olarak bir göz istemesini söylemiş. Ekberin karısı çiçeklerin karşılığı olarak Gülperi'nin şisede sakladıkları gözlerini vermiş. Gülperi gözleri takınca yine görmeye başlamış. Gözleri gören Gülperi nakış işleyerek bunları pazarda satmış ve Gülperi'nin dadısı, Gülperi'nin yaşadığını ve gözlerine kavuştuğunu anlamış. Dadı kızına Gülperi'yi öldürmenin yollarını anlatmış. Kız, annesinin sözüne uyup kocasına, Gülperi'nin canının saklı olduğu altın balığa aş erdiğini söylemiş. Padişah, altın balığı yakalatmış. Ancak Yalmağız balığın kalbini bir şişeye saklayınca Gülperi ölmemiş sadece kendinden geçmiş. Onu öldü sanarak görmüşler. Ertesi gün yaşlı karı koca mezarı ziyaret ettiğinde bir ses duymuşlar, mezarı açınca Gülperi'nin mezarda bir oğlan doğurduğunu görmüşler. Yaşlı karı koca bu çocuğu da evlat edinmiş. Dadı çocuğu görmüş ve saraya götürmüş. Çocuk Gülperi'nin canının saklı olduğu balık yüreğini yutmuş ve sürekli ağlamaya başlamış. Yaşlı karı koca, çocuğu anasının mezarına götürürken çocuk annesinin ağzına kusmuş ve balık yüreği ağzına düşünce Gülperi uyanmış. Bir gün padişah ava çıktığında av kuşu kaçarak Gülperi ve oğlunun bulunduğu eve girmiş. Kuşu takip eden padişah orada Gülperi ile tekrar karşılaşmış ve af dilemiş. Saraya dönen padişah, dadı ve kızını ölümlerle cezalandırmış, Gülperi ile yeniden evlenmiş. Yaşlı adamı da veziri yapmış (Fedakâr, 2011: 378).

Masal 5: Beyzade İle Peri (Bayvaçça Bilan Pari)

ÖZET: Bir zamanlar zengin bir adam ve onun üç oğlu varmış. Zengin adam, iki oğlunu evlendirmiş, sonra da en küçük oğlunu evlendirmek istemiş. Bir gün okunu ve yayını alıp ava çıkmış sonra perilerin yaşadığı mağaraya girmiş ve orada perilerle beraber kırk gün yaşamış. Peri oğlana babana git ve şehrin dışında bir köşk yaptırmasını iste diye tembihlemiş. Babası köşkü yaptırmış oğlan yine mağaraya gitmiş ve periyle zaman geçirmiş. Dönerken peri, köşkün içine ak otağ yaptırmasını istemesini tembihlemiş. Ak Otağ bitince peri de oğlan ile köşke dönmüş ak otağda karı koca gibi yaşamaya başlamış. Peri kızı, diğer insanların gözüne bir kedi gibi, yiğide ise peri gibi görünürmüş. Peri, oğlandan saçlarını yıkmak için babasının sarayından bir bakraç yoğurt almasını istemiş bu yoğurtla saçını

yıkarken oğlan onu görmüş. Babası bir gün yine otağa gelmiş ve oğlanın yanındaki periyi görmüş, çok beğenmiş. Zengin adamın bir arkadaşı düğün yapacakmış. Peri, oğlana babasından ekme yapmak için un, elbise dikmek için kumaş istemesini söylemiş. Oğlan kumaşı ve unu alınca mağaradan periler gelmiş ekme yapmış ve elbise dikmiş. Oğlanın yengeleri de peri kızını görmüş. Ona düğününde ne giyeceğini sormuşlar. Peri, kâğıttan elbise giyeceğini söyleyince onlar da düğünde kâğıt elbise giymeye karar vermişler. Peri önce diktirdiği elbiseyi giymiş, üstüne de kâğıt elbise giymiş. Yengeler de sadece kâğıt elbise giymiş. Yolda fırtına çıkmış yengelerin üstündeki kâğıt elbiseler yağmur yüzünden kaybolmuş yengeler çıplak halde düğüne gidip rezil olmuşlar. Düğündeki herkes küçük gelini ve marifetlerini beğenmiş. Küçük gelin ve oğlu eve dönerken babası oğluna, eşinin kedi kıyafetini koyduğu yeri sorup öğrenmiş ve Perinin kıyafetlerini yakmış. Peri, yanan kıyafetinin kokusunu alınca evini terk etmiş. Oğlan karısını aramak için yollara düşmüş. Aradan üç yıl geçmiş adam oğlunu arayıp bulamayınca öldü diye mevlit okutmuş. Küçük oğlan ise karısını ararken bir konak görmüş. Bu konak Yalmağız'ın konağıymış. Bir çocuğun havuzdan ibriğe su doldurduğunu görmüş ve ondan su istemiş. Çocuk su vermeyince ona beddua etmiş. Bir kere daha çocuk su almaya gelmiş yine vermeyince yine beddua etmiş. Oğlanın karısı olan Peri kızı da orada yaşarmış. Çocuk en son su almaya geldiğinde oğlana suyu vermiş oğlan ibriğe yüzüğü atmış. Peri ellerini yıkarken yüzüğü görmüş ve tanımış kocasını konağa alıp saklamış. Peri bir gün kadına kocasının, oğlanın kendi kardeşi olduğu yalanını söylemiş. Yalmağız, kanını emmek için onun konakta kalmasına izin vermiş. Oğlan günden güne eriyormuş. Bir gün yine kanını emmek için oğlanın dizlerine başını dayayınca oğlan kadının saçlarını bir direğe bağlamış ve raftaki ayna, tarak ve makası alıp periyle birlikte konaktan kaçmış. Peşlerine düşen cadı bir çölde ikisini yakalamış. Oğlan cadının tarağı, aynası ve makasını kullanarak onu tuzağa düşürerek öldürmüşler. Peri ve oğlan köşklere dönmüşler (Fedakâr, 2011: 389).

Masal 6: Ebulkasım (Abulkasım)

ÖZET: Bir padişahın Semender, İskender ve Ebulkasım adlı üç tane oğlu varmış. Günlerden bir gün padişah üçünü de yanına çağırması ve onları gurbete göndermiş. Gurbette dolaşırken altınları bitmiş aç bir halde bir köye varmışlar ve çobanlık yapmaya başlamışlar. Ahırın karşısına da darı ekmişler ama bir şey her gece darıları yemeye başlamış. Üç kardeş nöbet tutmaya başlamış. İlk nöbeti tutan büyük kardeş uyuyakalmış ve ak dev gelip darıları atına yedirmiş. İkinci gece ortanca kardeş nöbette uyuyakalmış ve sarı dev gelip darıları atına yedirmiş ve gitmiş. Üçüncü gece Ebulkasım başını suya sokmuş ve uyumamış ve Kara Dev'i yakalamış. Dev, atının yelesinden bir tutamı Ebulkasım'a vermiş ve gitmiş. İkinci gece de gizlice Ak Dev'i yakalayıp ve atının yelesinden bir parça almış. Üçüncü gecede Sarı Dev'den atının yelesinin de bir tutamını almış. Kardeşlerin yaşadığı memleketin padişah üç kızını kırk basamaklı merdiven ata binerek kızlarının elindeki elmaları alan yiğitlere vereceğini söylemiş. Ebulkasım, sırayla üç tutam yeleyi yakıp hepsinden elmaları almış. Ebulkasım, üç yeleyi birden yakmış ağabeylerinin de kılığını değiştirmiş ve sihirli atlara binip düğüne gitmişler. Düğün sırasında atları kaybolmuş ve bulmak için dağılmışlar. Ebulkasım, Kaf Dağındaki üç dev'i öldürmüş ve padişah olmuş. Daha sonra kardeşlerini bulup birlikte Özbekistan'a doğru yola çıkmışlar. Kardeşlerinin başarısını kıskanan abiler yanına bir tüfek bırakarak onu yanlarında götürmemişler. Ebulkasım çölde rastladığı bir köre ve bir kolsuza yardımcı olmuş. Bir gün kör adam, memleketteki bir düğüne gitmek istemiş. Düğün yerine varınca padişahın kızıdan su istemiş ve kaçırarak kardeş gibi yaşamaya başlamışlar. Eve bir kedi getirip kızı vermişler ve ona bir kuru üzümün yarısını vermelerini söylemişler. Bir gün onlar avdayken kız kediye üzüm vermemiş ve kedi yüzünden evdeki ateş sönmüş. Kız bir Yalmağız'ın evinden ateş almış. Ertesi gün Yalmağız kızın olduğu eve gelmiş, kızın dizinden kanını emmiş. Ebulkasım, kızı, körü ve kolsuz adamı Yalmağız'a iyileştirmiş. Sonra onu öldürmüşler ve herkes kendi memleketine gitmiş. Ebulkasım, ağabeylerini öldürmüş ve babasının yerine padişah olmuş (Fedakâr, 2011: 405).

Masal 7: Simurg (Semurg)

ÖZET: Yaşlı bir avcı olan adam üç erkek çocuğuna da avcılığı en güzel şekilde öğretmiş. Günlerden bir gün bu üç kardeş ava çıkmışlar ve çok yoruldukları için akşam ormanda kalmışlar. İlk gece yemeği büyük kardeş hazırlamış. Yemeği hazırlarken bütün kardeşler uyuyla kalmış ve bir Yalmağız gelip kardeşlerin yemeğini yemiş. İkinci gece ortanca kardeş yemeği yaparken yine aynısı olmuş. Üçüncü gece en küçük kardeş yemek yaparken uyumamak için parmağını kanatmış ve tuz basmış bütün gece uyumadığı için gelen Yalmağız'ı görüp kellesini koparmış. Kelle yuvarlanarak bir koya gitmiş ve küçük kardeş sabah diğer kardeşleriyle buraya geri gelmiş. İlk önce büyük sonra ortanca kardeş inmeyi denemiş yapamamışlar küçük kardeş inmiş. Orada güzel bir kızla karşılaşmış ve kız ona Yalmağız'ın canını göstermiş küçük kardeş, Yalmağız'ın canını alıp kızla yukarı çıkmak isterken yukarıda kıza aşık olan diğer iki kardeş küçük olanın ipini kesmişler ve onu almamışlar. Küçük kardeş Simurg'un yavrularını yiyen bir ejderhayı öldürerek Simurg'dan yardım istemiş. Simurg küçük kardeşi yeryüzüne geri çıkarmış. Küçük kardeş her şeyi babalarına anlatmış baba büyük ve ortanca çocuklarını evden kovmuş küçük olanı da güzel kızla evlendirmiş (Fedakâr 2011: 361).

Masal 8: Yok Yoksul (Kambağal-Kaşşak)

ÖZET: Zamanın birinde çok fakir yaşlı bir adam ve karısı varmış. Yaşlı adam ve kadın odunculukla geçiniyor. Bir gün yaşlı adam odunlarını satamamış ve eve eli boş dönmüş. Gece aç kalmışlar. Kadın eşine diğer iki komşuyu da yanlarına alıp gitmelerini söylemiş. Yolda rüzgâr odunları uçurup bir çukura atmış. Çukurdan odunları alırken yaşlı adam ayağının altında altın küpleri olduğunu görmüş ve komşuları ile paylaşmış. Ama diğer iki komşu yaşlı adamı öldürerek onun da küpünü almış. Yaşlı adamın karısı hamileymiş ve komşularıyla karısına vasiyet göndermiş. Kadın, çok güzel bir erkek çocuk doğurmuş ve kocasının vasiyetindeki gibi adını Dad koymuş. Oğlan yedi yaşına gelince yüzünü bir örtüyle örtmüş. Bir gün ana-oğul birlikte odun toplamaya gitmiş. Oğlanın annesi bir ara yorulup dinlenirken uyuyakalmış ve çocuk kaybolmuş. Uyanıp feryat ederek oğlunu ararken çölde padişaha rastlamış ve başına gelenleri

anlatmış padişah iki komşunun yaşlı adamı öldürdüğünü anlamış ve askerilerine çocuğu buldurmuş. Padişah çocuğa yüzünü açmasını söylemiş ama Dad yüzünü açmamış. Padişah, komşuları cezalandırmış, altınları Dad'a vermiş. Oğlan yüzünü açınca padişah onun güzelliğine hayran kalmış ve Dad'ı evlat edinmek istemiş ama Dad, çöllerin sorumluluğunu almak için kalmış. Dad, bağa çevirmiş ve bağ, Dad'ın bağı adıyla meşhur olmuş. Padişah Dad'ın yüzünü açmasını istemiş. Dad, annesinden izin alarak yüzünü açmış herkes ona hayran olmuş. Bir gün Dad rüyasında bir peri kızı görmüş ve ona âşık olmuş. Kızı bulmak için yollara düşmüş rastladığı bir ihtiyarın yardımıyla sevdiği kıza ulaşmış. Kız eve gitmek için gölgeli bir at arabası istemiş. Dad, arabayı getirmeye gidince bir Yalmağız periyi suya atmış ve peri kızının kılığına girmiş. Eve dönerlerken bir kuyudan kara bir at çıkmış ve bu atı çok beğenen Dad, onu da saraya götürmüştü. Dad'ın Yalmağız'dan bir oğlu olmuş. Yalmağız, Dad'ın kara atını kestirtmiş. Dokuz ay sonra Dad'ın oğlu doğmuş ve beşik yapılması için kavak ağaçlarının kesilmesini istemiş. Marangozlar ağaçların peri olduğunu söylemişler ama Dad ağaçları kestirmiş. Beşik yaptırmış ve beşik bebeği öldürmüştü, kapılar da kocakarıyı sıkıştırmış. Dad, kocakarıyı kapıdan kurtarmış. O sırada bir derviş gelmiş ve ağaçlardan kalan parçaları yakmış ve yanan dallar gökyüzüne ulaşarak Derviş'in evinin bahçesine düşmüş. Derviş evine gelmiş, evinin yerinde bir saray ve içinde de bir peri varmış bu peri Dad'ın sevgilisiymiş. Bir ziyafet vermişler ve Dad ile Peri yeniden buluşmuş. Peri, başına gelenleri anlatınca Dad, Yalmağız'ı öldürtmüş ve peri kızı ile evlenip padişah olmuş (Fedakâr, 2011: 432).

Masal 9: Mehriğiya (Mehriğiya)

ÖZET: Altı yüz kervanı olan bir tüccar varmış ve bu tüccarın çocuğu yokmuş. Bu duruma çok üzülmüştü ve uzak memleketlere gitmeye karar vermiş. Ama gitmeden önce tüccarın karısının hamile olduğu öğrenilmiş. Ve oğulları olmuş. Oğlan altı yaşına kadar kimseye göstermemişler, altı yıl eğitim vermişler. Tüccar, oğlu on iki yaşına gelince ona tüccarlığı öğretmeye başlamış. Bir gün oğlana 40 altın verip pazara göndermişler 40 altınla bir köpek almış. Ertesi gün yine kırk altın vermişler bu sefer de verilen kırk altınla bir kedi yavrusu alıp eve gelmiş. Üçüncü gün oğlana yine 40 altın vermişler. Oğlan bu altınları yanlışlıkla yılanını salıverdiği kadına vermiş. Yılan oğlandan kendisini memleketine götürmesini istemiş. Yılanın babası Şah, dilinin altındaki Mehriğiya'yı oğlana vermiş. Yiğit gittiği bir çölü Mehriğiya ile bir melikenin yaşadığı bağa çevirmiş ve orada yaşamaya başlamış. Ve avlanmaya başlamış. Çin padişahı kim bu çok iyi avlanan diye onun araştırmış. Bir Yalmağız kocakarı bulmaya gitmiş. Yiğit, sırrını melikeye anlatıp Mehriğiya'yı ona vermiş. Melike Mehriğiya'yı Yalmağız kocakarıya vermiş. Ertesi gün kocakarı her şeyi Çin'e göndermiş. Yiğit, Çin'e gidip Mehriğiya'yı ve her şeyini geri almış, kocakarıyı cezalandırmış. Sonunda yiğit eşini de alıp anne ve babasının yanına dönmüş (Fedakâr, 2011: 421).

Masal 10: Kırk Damat (Kırk Kuvay)

ÖZET: Günlerden bir gün 40 oğlu olan padişah büyük oğlunu evlendirmeye karar vermiş diğer kardeşler de babalarına hepimizi evlendir demişler. Baba aynı kendi gibi 40 kızı olan bir padişah bulmuş ve bir Yalmağız'ı kızları istemesi için göndermiş. Kızların babası olan padişah Yalmağız'a eğer o padişah bir arık yapıp suyunu bize verirse bu iş olur demiş. Padişah tüm köylüleri alıp arığı kazdırmaya başlamış bir süre sonra köylüler şikâyet etmeye başlamış ve en küçük kardeş köylüleri evine yollamış. Büyük kardeşler bunu duyunca senin yüzünden evlenemedik diye küçük kardeşi dövmüşler. Küçük kardeş uyuyakalmış ve o yaşlı bir adam gelmiş bu arık olur ama sen kızları almaya gitme kılıcını gönder demiş. Kardeşlerin de dönerlerken ne olursa olsun gördükleri kervansarayaya girmesinler demiş. Padişah ve oğulları geri dönerlerken yağmur yağmış, kar yağmış ve en son taş yağmış kervansarayaya gitmek istemişler baba da çocuklarına kardeşlerinin söylediklerini söylemiş. Oğlanlar babalarına kızmış yine de girmişler çıkarken bir ejderha küçük oğlunu ver yoksa gidemezsin demiş kardeşleri babalarına ver demişler. Ejderha küçük kardeşe bir padişahın kızını ona 40 günde getirmesini söylemiş. Yolda giderken karıncalara ve aslanlara yardım etmiş. Bir yaşlı kadının evinde kalmış. Sonra padişahın kızını almaya gittiğinde padişah üç şart koşmuş ve küçük kardeş yardım ettiği karıncalar ve aslanlar sayesinde bu şartları yerine getirmiş. Kızı almış ve eve dönerlerken kıza onu ejderhaya götürdüğünü söylemiş. Kız ona babasının odasındaki bir kutuda ejderhanın canının olduğunu söylemiş. Küçük kardeş gitmiş ejderhanın canını bulmuş ve onu öldürmüştü. Babasının yanına döndüklerimde kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (Fedakâr, 2011: 364).

Masal 11: Topal Kurt (Çolak Böri)

ÖZET: Bir padişahın üç oğlu varmış. Yaşadıkları bağda bir altın bir çınar ağacı varmış. Her gün bir kuş gelir, bu ağacın bir yaprağını alıp gidermiş. Padişah oğullarından nöbet tutup kuşu öldürmelerini istemiş. Büyük kardeşlerin nöbetinde kuş gelmemiş, küçük oğlanın nöbetinde gelmiş ama oğlan onu öldürmek istememiş. Babasına olanları anlatınca babası çok kızmış ve oğullarına kuşu bulmazlarsa onları öldüreceğini söylemiş. Üç kardeş kuşu bulmak için yola çıkmış. Küçük oğlan yolda topal bir kurda rastlamış ve ondan korkup ekmeğini onunla paylaşmış. Kurt oğlana kuşu bulmasında yardım etmiş kuşu al kafesi alma demiş oğlan dinlememiş almış. Oranın padişahı, başka padişahın kızını kendisine getirirse kuşu alabileceğini söylemiş. Kurt oğlana kızı bulması için yardım etmiş. Oğlana kızı al örtüyü alma demiş oğlan yine kurdu dinlememiş yakalanmış. Padişah, kızın karşılığında dört aylık mesafedeki bir Yalmağız'ın atını getirmesini istemiş. Kurt oğlana yine yardım etmiş ve neler yapması gerektiğini söylemiş. Oğlan, bu defa kurdun dinlemiş ve atı almış. Topal kurt, oğlana atı, kızı ve kuşu vermemesini söylemiş. Kurt, verdiği yarım ekmeği helal etmesini isteyip gözden kaybolmuş. Oğlan, ağabeylerini bulmuş eve dönerlerken ağabeyler kardeşlerinin gözünü oyup çukura atmış. Kız, kurt ve kuş, oğlanın başına gelenleri padişaha anlatmış ve küçük oğlanı kurtarmışlar ve tedavi etmişler. Padişah büyük oğullarını cezalandırmış. Kızla küçük oğlanı evlendirmiş (Fedakâr, 2011: 418).

Masal 12: Melike-i Hüsnabad (Malikai Hüsnabad)

ÖZET: Kötü bir padişahın Melike adında bir kızı varmış ve bu kızı istemeye gelmişler. Bir gün padişah dört yüz ulemasına bilmece sormuş hiçbiri bilememiş ve padişah onları cezalandırmak istemiş. Kızı bilmeceyi bilip ulemaların hayatını kurtarınca ama onun evlenmek istediğini sanıp, onu zindan attırmış. Vezirlerden biri kızı üzüterek kızı kurtarmış. Onu sandığa koyup nehre bırakmış. Başka bir memleketin padişahı kızı görmüş ve kızla evlenmek istemiş. Kız, padişahı biraz süre istemiş. Çünkü aslında fakir biriyle evlenerek onu padişah yapmaya ahdettiği için kaçıp nehre atlamış ve büyük bir balık onu yutmuş. Padişah çok üzülmüş ve derviş kılığına girip çöllere gitmiş. Balıkçılar kızı yutan balığı yakalamış. Balığı bir çoban almış ve içinden çıkan kızla evlenmiş., Gelin, evine ve kocasının yaşlı babasına iyi bakmış. Bir gün bir küpesini satması için yaşlı adama vermiş. Yaşlı adam küpeyi bir tüccara satmış ve altınları gelinine vermiş. Gelin daha sonra diğer küpeyi de vermiş. Tüccar küpenin bu tekini de satın almış ve sahibini merak edip yaşlı adama evinin yerini sormuş. Yaşlı adam, altınları alacağını düşünerek ona evinin olmadığını söylemiş. Gelin ve ailesi zengin olmuş. Gelin, çok yüksek bir duvar ile iki kapı yaptırmış ve iki kapıya da kendi resmini astırmış. Resmine dikkatli bakan biri olursa, onu yakalamalarını emretmiş. Başka bir memleketin padişahı resimlere dikkatli bakınca onu zindana attırmış. Bu padişah halkına zulmediyormuş ve padişahın zulmünden bıkan halk, gelini padişah yapmış. Şehrin kapısına bir derviş gelmiş ve resme bakarak ağlamaya başlamış. Derviş, bu kadının karısı olduğundan şüphelenmiş ama onu da zindana atmışlar. Melike atlı ve piyade yedi yüz bin askeri toplayıp babasının memleketine doğru yola çıkmış. Kızın babası gece bir rüya görmüş ve vezire yorumlatmış. Padişah kızının zindanda olduğunu sanıyormuş. Vezir padişaha bir düşmanın memlekete saldıracağını kızının gelip düşmanı yeneceğini söylemiş. Padişah veziri de söylediklerinden dolayı zindana attırmış. Bir haberci gelip padişaha saldırıya uğradıklarını söylemiş. Padişah, akıllı veziri zindandan çıkarıp ondan yardım istemiş. Aslında padişahın kızı olan ve babasının memleketine saldıran padişah kız veziri görünce babası yerine onu padişah yapmış. Babasını da bağışlamış (Fedakâr, 2011: 489).